

Міжрегіональна Академія управління персоналом
Міжнародна Кадрова Академія
Конфедерація недержавних вищих закладів освіти України
Українсько-Азербайджанський інститут
соціальних наук і самоврядування Г. А. Алієва
Духовно-просвітницький Центр імені Святих Апостолів
ГО "Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління"

УКРАЇНЬКА ДЕРЖАВА І ЦЕРКВА: ФІЛОСОФСЬКІ, ТЕОЛОГІЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СПІВПРАЦІ В ІНТЕРЕСАХ ЛЮДИНИ

*Матеріали науково-практичної конференції
м. Київ, МАУП, 19 травня 2016 р.*

Київ
ДП "Видавничий дім "Персонал"
2016

Редакційна колегія: *М. Н. Курко* (голова), д-р юрид. наук, проф.
М. Ф. Головатий (заступник голови), д-р політ. наук, проф.
В. М. Воронін (відповідальний редактор), д-р іст. наук
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.
М. Л. Головка, д-р іст. наук, проф.
В. І. Литвиненко, д-р. юрид. наук, доц.
Ю. О. Мєлков, д-р філос. наук
Діонісій Мартишин, прот., д-р богосл. наук
Н. Б. Отрешко, д-р соціол. наук, проф.
Є. О. Романенко, д-р наук з держ. упр., доц.
Ю. П. Сурмін, д-р соціол. наук, проф.

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 5 від 25.05.16)*

Матеріали подано в авторській редакції.
Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

Українська держава і Церква: філософські, теологічні та практичні аспекти співпраці в інтересах людини: Матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, МАУП, 19 трав. 2016 р. — К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2016. — 240 с.

У пропонованому збірнику подано статті та тези учасників науково-практичної конференції, що охоплюють широку проблематику ролі Церкви у сучасній Україні та перспективи розвитку державно-церковних відносин.

Для науковців, громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто цікавиться питаннями державно-церковних відносин.

Бисенбаев Ф. К. Феномен веры как предмет межрелигиозного диалога	125	Пальм Н. Д. Религиоведение в системе гуманитарного образования украинского государства: проблемы и решения	192
Бочков П. В. Краткий обзор новейших разделений в среде реформаторских неканонических юрисдикций в Украине	133	Паращевін М. А. Взаємодія релігійних організацій та держави: очікування і реальність	198
прот. Димитрій Гарчук Катехізація та просвітництво в думках Блаженнішого Митрополита Володимира як фактор культурного збагачення українського суспільства	139	Табаков В. З. Великоболгарские корни украинской христианской государственности	201
Гордієнко М. Г. Церква перед викликами політичного екстремізму	145	Утвенко В. В. Роль держави в матеріальному забезпеченні православної церкви в Гетьманщині в другій половині XVII ст.	208
Дікарев О. І. Еліта у лабіринті саду божественних пісень: до 500-річчя Ієроніма Босха	153	Чиркова О. А. Боротьба за православну Церкву в Україні на межі XVI–XVII століть	211
Ковальчук А. Ю. Конституційно-правові засади забезпечення духовної безпеки України	158	Якухно І. І. Науково-методологічні та теологічні аспекти співпраці держави і церкви у сфері освіти	218
Костюк Т. О. Політико-правові аспекти встановлення ефективної взаємодії держави, церкви і громадянського суспільства в Україні	161	Кобржицький В. В. Північноамериканський досвід підготовки менеджерів з туризму з урахуванням релігійного чинника (проекція на українські реалії)	226
Куц Н. В. Церква як ціннісний орієнтир людини (на прикладі роману “Собор” Олеса Гончара)	166	Петряєв О. С. Свобода віросповідання перед лицем загроз та викликів ісламізації Європи	232
Медвідь Ф. М. “Слово про Закон і Благодать” Митрополита Іларіона як визначна пам’ятка християнської думки	169	Кметик С. В. Інноваційний аспект сучасної освіти як фактор суттєвого вдосконалення духовного розвитку особистості	236
Нич Т. В. Християнство і питання нації у релігійно-філософській концепції прот. С. Булгакова	188		

ПРОСВІТНИЦТВО ТА КАТЕХІЗАЦІЯ В ДУМКАХ БЛАЖЕННІШОГО МИТРОПОЛИТА ВОЛОДИМИРА ЯК ФАКТОР КУЛЬТУРНОГО ЗБАГАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Без сумніву, заслуговує уваги суспільства особистість людини, яка в історичний період з 1992 по 2014 рік, майже увесь період існування незалежної України, очолювала Українську Православну Церкву. Це постать Блаженнішого Митрополита Володимира (Сабодана). Багато можна говорити про цього великого сина українського народу, але квінтесенцією опису архіпастирської діяльності спочилого Предстоятеля УПЦ є слова його першої проповіді, виголошеної на кафедрі Київських Митрополитів 20 червня 1992 року: “Я прибув не у відрядження і не з-за кордону, я прибув на рідну землю служити людям і незалежній Україні”¹.

Справді, історія показала, що 121-й митрополит Київський служив Богові, людям та своїй країні. Величезний внесок в українську культуру архіпастиря вже отримав достойну оцінку суспільства. Крім того, закладено фундамент взаємодії Української держави і Української Православної Церкви. Предстоятель підкреслював: “Хоча як інституції Церква і Держава є незалежними одна від одної, одні й ті самі люди є громадянами Держави і вірними Української Православної Церкви. Українська Православна Церква є Церквою українського народу”².

За часів предстоятельства Блаженнішого Митрополита Володимира розпочинається розвиток співробітництва Церкви, державних і громадських організацій. Активізується діяльність синодальних структур Української Православної Церкви, їх взаємодія з єпархіями, що позитивно впливає на церковно-державні та церковно-суспільні зв'язки на всіх рівнях.

Головною особливістю діяльності Церкви в сучасному світі стає аналіз та творче використання накопиченого в минулі роки досвіду, розвиток широкої творчої діяльності на твердій основі стандартів, що містять богословські вивірені позиції. Сьогодні є дуже важливим підвищення професіоналізму

¹ Блаженніший Митрополит Володимир (Сабодан). Проповідь, виголошена 20 червня 1992 року в храмі на честь преподобних Антонія і Феодосія Печерських (Трапезному) Свято-Успенської Києво-Печерської Лаври.

² Блаженніший Митрополит Володимир (Сабодан). Доповіді, звернення, промови. Т. XI.— К., 2014. — С. 148.

церковних фахівців в областях релігійної освіти, катехізації, соціального служіння, військового і тюремного служіння тощо, розвиток богословської думки, церковної місії, церковних мистецтв, наукових досліджень, церковної журналістики та інших форм служіння Церкви.

Освіта й церковна місія в сучасному суспільстві базуються на тисячолітніх традиціях нашого народу, витоки яких нам дало Володимирове Хрещення 988 року. “Як написано в житті святого, зглянулося всемілостиве око благого Бога на князя Володимира — і просвітилися серце його і розум; він пізнав суєту ідолської омани і віднайшов єдиного Бога, Котрий створив усе видиме й невидиме. Загорівся він духом і забажав серцем бути християнином і повернути всю свою землю до Християнства. З благої любові Божої до роду людського це здійснилося. Увійшовши у святу купіль, віродився Володимир від Духа й води, і звелів він усьому народу своєму хреститися в ім'я Отця і Сина і Святого Духа. Відтоді земля наша почала прославляти Христа з Отцем і Святим Духом. Просвітило нашу землю сонце Євангелія, капища були зруйновані, а натомість зводилися церкви, хрест освятив міста, ідоли були скинуті й з'явилися ікони святих, почала приноситься Безкровна Жертва; фіміам, який здійснювався до Бога, освятив повітря”³.

Церква ніколи не відокремлювала віру від знань, не протиставляла свободу творчості людини смиренню й послуху. А тому освіта повинна бути системою не лише надбання знань і умінь, але й виховання і духовної просвіти людини, іншими словами — системою цілісного розвитку людини.

Що ж стосується думок Митрополита Володимира, то вони є відображенням його діяльності, і навпаки — суспільна діяльність первосвящителю та очолюваної ним Церкви є віддзеркаленням його задумів щодо українського суспільства.

Блаженніший Митрополит Володимир — це відомий православний проповідник, богослов, духовний письменник і поет, очільник багатьох культурно-просвітницьких проєктів. За видатні особисті заслуги в утвердженні духовності, гуманізму та милосердя в суспільстві, багатолітнє сумлінне служіння Українському народові, з нагоди 45-річчя хіротонії та 20-ї річниці незалежності України указом Президента України № 745/2011 від 9 липня 2011 року Предстоятелю Української Православної Церкви Митрополиту Володимирі (Сабодану) присвоєно звання Герой України⁴.

Спочилий в Бозі Предстоятель УПЦ неодноразово наголошував на надзвичайному значенні просвітництва для українського суспільства. Так, християнізацію архіпастир називав причиною зародження національної самосвідомості: “Саме з моменту обрітіння нашими пращурами християнської віри світ почав сприймати нас як могутню державу; саме тоді в нас за-

³ Владимир (Сабодан), митр. Избранные проповеди. — К.: Издат. отдел Украинской Православной Церкви, 2013. — С. 236.

⁴ Указ Президента України №745/2011 від 9 липня 2011 року “Про присвоєння В. Сабодану звання Герой України”.

родилася національна самосвідомість. Без найменшого сумніву можна сказати, що все найкраще, що ми сьогодні маємо в Україні і що, власне, зробило Україну Україною, відбулося завдяки мудрому та далекоглядному рішенням рівноапостольного князя Володимира. Ця знаменна подія визначила місце нашої держави в родині християнських народів світу. Завдяки цьому Київ став істинною “митрополією” та “матір’ю міст руських”⁵.

Світло християнської віри, яке засяяло на нашій землі, задало тон динамічному культурному розвитку держави. Адже, як зазначав Блаженніший Володимир, “Православ’я не тільки дало народові Київської Русі можливість бути з Христом, але багато в чому змінило державу і людей. Першим таким здобутком стала писемність. Монахи-літописці, живучи в монастирях, записували історію нашої Батьківщини, поклавши, таким чином, початок історичній науці в нашій країні. Першим із відомих нам літописців, основоположником вітчизняної історії став преподобний Нестор Літописець”⁶.

Свідчення Митрополита Київського і всієї України Володимира щодо сприйняття світла християнської віри стосується і якісного виміру останньої: “Щоб зберегти віру, недостатньо самого знання. Можна прекрасно знати Святе Письмо, його священні веління — і бути поганим християнином. Справжнім християнином буде той, хто до знання про віру, про Бога, про Церкву приєднає ще церковний досвід, істинне християнське життя”⁷.

Катехізація як засіб роз’яснення християнського віровчення, без сумніву, має поєднуватись з життєвим досвідом, тобто слово катехізатора та місіонера про Бога лише тоді матиме добрий плід, коли носитиме для нього самого емпіричний характер.

Історичні реалії для Української Православної Церкви склались так, що після падіння тоталітарної комуністичної влади та її безбожної ідеології відкрився потенційний шлях відродження релігійної освіти в школі. “Невід’ємною частиною життя Церкви є проповідь Слова Божого й передання духовних знань”⁸, — зазначав Митрополит Володимир.

“Ми сподіваємося на подальший розвиток системи релігійного виховання та освіти у навчальних закладах усіх рівнів, подальше сприяння з боку Держави впровадженню викладання у загальноосвітніх навчальних закладах курсів з християнської етики, православної культури та Закону Божого”⁹.

⁵ Блаженніший Митрополит Володимир (Сабодан). До українського народу з нагоди Дня незалежності. 24 серпня 2007 року.

⁶ Владимир (Сабодан), митр. Избранные проповеди. — К.: Издат. отдел Украинской Православной Церкви, 2013. — С. 262.

⁷ Владимир (Сабодан), митр. Избранные проповеди. — К.: Издат. отдел Украинской Православной Церкви, 2013. — С. 238.

⁸ Блаженніший Митрополит Володимир (Сабодан). Доповіді, звернення, промови. — К., 2014. — Т. XI. — С. 131.

⁹ Блаженніший Митрополит Володимир (Сабодан). Доповіді, звернення, промови. — К., 2014. — Т. XI. — С. 147.

На думку архіпастиря, відповідь запитам сучасного українського суспільства щодо забезпечення виховання дітей на базисі християнських етичних принципів та ознайомлення шкіл з Законом Божим вимагає докладання всіх зусиль для реалізації цієї доброї справи. Саме на такій позиції стояв Київський Митрополит: “Для цього необхідно працювати як у межах церковної огорожі — в недільних школах та церковних гімназіях, так і за її межами — у державних навчальних закладах усіх рівнів. Українська Православна Церква має повернути собі, відібране в неї богоборчою атеїстичною владою, право засновувати власні навчальні заклади всіх рівнів. Вважаємо за необхідне ввести вивчення основ християнської етики, православної культури та Закону Божого в навчальних закладах усіх рівнів — від дитячого садочка до найпрестижнішого університету”¹⁰.

Предстоятель УПЦ вбачав в державно-церковних відносинах плідну синергію для безперешкодного духовно-культурного збагачення кожного громадянина. Це стосується інформаційного поля. Зокрема, телебачення як засобу масової інформації: “На наше глибоке переконання, докорінно має змінитися позиція Держави щодо забезпечення інформаційних потреб віруючих громадян, зокрема створення та поширення духовно-просвітницьких програм на державному телебаченні. Вже сьогодні необхідно закласти можливість для безкоштовної трансляції створених Церквою духовно-просвітницьких програм у концепцію майбутнього громадського телебачення”¹¹.

Не є дивиною за умов сьогодення поява духовенства в телевізійному просторі чи в радіоефірі. Стали звичайним явищем публікації на богословські теми та інші продукти наукової та публіцистичної діяльності релігійної тематики. Хоча доволі нещодавно такий стан речей в суспільстві було навіть важко уявити.

Безперечно, важливим для Його Блаженства було використання всіх доступних каналів задля збагачення суспільства духовними скарбами Євангельських істин. Митрополит Володимир, виказуючи надію на майбуття, зазначав: “Після виходу із суспільної та інформаційної ізоляції на початку 90-х Церква відразу розпочала відроджувати свою місіонерську, просвітницьку діяльність. Водночас Церква разом із суспільством вступила в добу швидкого розвитку інформаційних технологій, і тому мала навчитися говорити про вічні цінності за допомогою сучасних засобів масової інформації та комунікації. Сподіваємося на подальший розвиток місіонерського, просвітницького та інформаційного служіння нашої Церкви заради свідчення про Христа та його Церкву”¹².

¹⁰ Блаженніший Митрополит Володимир (Сабодан). Доповіді, звернення, промови. — К., 2014. — Т. XI. — С. 131–132.

¹¹ Блаженніший Митрополит Володимир (Сабодан). Доповіді, звернення, промови. — К., 2014. — Т. XI. — С. 147.

¹² Доповідь Предстоятеля Української Православної Церкви Блаженнішого Митрополита Київського і всієї України Володимира 8 липня 2011 року.

Непересічною подією за своїм культурним значенням стала презентація Пересопницького Євангелія, яка проходила з благословення Блаженнішого Митрополита Володимира. Цей грандіозний за своїм масштабом просвітницький проект привернув увагу всієї світової наукової та інтелектуальної спільноти до українського Православ'я та української культури. Міжнародна презентація Пересопниці охопила столицю нашої країни, Великобританію, США, Канаду та Польщу. Святитель українського народу, підкреслюючи особливе значення відродженої святині писав: "Пересопницьке Євангеліє є першим перекладом Слова Божого староукраїнською літературною мовою. Створення цієї пам'ятки в провінційному містечку Пересопниця теперішньої Західної України є яскравим свідченням того, що Україна і її Православна Церква не стояли осторонь тих культурно-історичних процесів, які проходили в Європі в XVII столітті. Сьогодні Пересопницьке Євангеліє є одним з духовних символів нашої Батьківщини, адже на ньому присягають на вірність Україні та її народу Президенти нашої Держави. Спільними зусиллями Української Православної Церкви, Національної академії наук, Національної бібліотеки імені Вернадського вдалося створити факсимільне видання, яке тепер доступне більшій кількості людей"¹³.

Насамкінець, слід зазначити, що християнське просвітництво та катехізація в різних її форматах (від історичних традиційних до тих, що крокують в ногу з часом, що вкрай важливо в епоху трансформацій та постмодерну) є ключем до витоків національної самоідентичності нашого народу. Долучитися до джерел власної історії — значить збагатитися культурно та духовно. Діяльність та думки українського святителя Блаженнішого Митрополита Володимира свідчать саме про це.

Українська Православна Церква є Церквою Володимирового Хрещення, спадкоємицею багатовікового досвіду святості, культури, науки і традицій нашого народу. Ці традиції важливо берегти як сутнісний дорогоцінний скарб нації. Багато перипетій було на історичних шляхах українського Православ'я. Усобиці, монголо-татарські нашествия, унія, войовниче богоборство, розколи. Все це з терпінням і смиренням наша Церква несла і несе, звершуючи свою високу місію, служачи Богу і людям та долучаючи до Світла Христової Істини всіх, хто з відкритим серцем бажає прийняти цей скарб віри.

Література

1. *Доповідь* Предстоятеля Української Православної Церкви Блаженнішого Митрополита Київського і всієї України Володимира 8 липня 2011 року.
2. *Блаженніший Митрополит Володимир (Сабодан)*. Доповіді, звернення, промови. — К., 2014. — Т. XI.
2. *Блаженніший Митрополит Володимир (Сабодан)*. Проповідь, виголошена 20 червня 1992 року в храмі на честь преподобних Антонія і Феодосія Печерських (Трапезному) Свято-Успенської Києво-Печерської Лаври.

¹³ Блаженніший Митрополит Володимир (Сабодан). Слово з нагоди презентації Пересопницького Євангелія в Парламентській бібліотеці Канади (Оттава) 1 грудня 2008 року.

3. *Блаженніший Митрополит Володимир (Сабодан)*. Послання до українського народу з нагоди Дня незалежності. 24 серпня 2007 року.
4. *Блаженніший Митрополит Володимир (Сабодан)*. Слово з нагоди презентації Пересопницького Євангелія в Парламентській бібліотеці Канади (Оттава) 1 грудня 2008 року.
5. Указ Президента України № 745/2011 від 9 липня 2011 року “Про присвоєння В. Сабодану звання Герой України”.
6. *Владимир (Сабодан), митр.* Избранные проповеди. — К.: Издат. отдел Украинской Православной Церкви, 2013.